

МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЯК ІНСТРУМЕНТАЛЬНИЙ ЧИННИК РЕГІОНАЛЬНОЇ „ПАСТКИ СТАГНАЦІЇ”

Вступ. Вплив міграції на економічне зростання видається доволі суперечливим. З одного боку, трудову міграцію можна розглядати засобом зменшення безробіття та акумуляції капіталу — фінансового і людського. З іншого боку, надходження від працюючих за кордоном можуть створювати власні деформації на ринку праці, а відповідно — погіршувати інвестиційну перспективу і провокувати дошкульну регіональну “пастку стагнації”. Все залежить від характеру використання приватних трансфертів та супутньої економічної політики.

У даному дослідженні поставлено за мету систематизувати і деталізувати основні причинно-наслідкові зв'язки, що стосуються впливу міграції на регіональний економічний комплекс. Спочатку нами проаналізовано засадничі механізми впливу міграції та супутніх приватних трансфертів на економічні процеси в регіональній економіці. Далі стисло охарактеризовано інструменти економічної політики, що здатні нейтралізувати можливий негативний вплив міграційних процесів.

Основні функціональні зв'язки. Вихідним пунктом логічно прийняти припущення, що пусковим механізмом міграції стає невисокий рівень доходу в поєднанні з високим безробіттям — обидва чинники неважко пов'язати з трансформаційним процесом. Надалі можливі два варіанти розвитку подій: а) оптимістичний і б) песимістичний. В оптимістичному варіанті надходження від мігрантів сприяють акумуляції і поліпшенню якості людського капіталу, що конструктивно впливає на динаміку економічного зростання. Зокрема, такий процес може відбуватися через фінансування освіти та/або повернення працюючих за кордоном. Певні ознаки сприятливого перебігу подій можна простежити у збільшенні студентів вищих навчальних закладів та стимулюванні окремих видів малого і середнього бізнесу. Проте для конкретних умов багатьох українських регіонів з інтенсивною міграцією, як Львівська, Івано-Франківська і Тернопільська області, більше підстав вважати, що реалізовується песимістичний сценарій, коли надходження від працюючих за кордоном погіршують ситуацію на ринку праці, провокують “деіндустріалізацію” регіону та погіршення інвестиційного клімату. Зі свого боку, поєднання високих коштів робочої сили,

як це відбиває підвищення рівноважної заробітної плати внаслідок того, що приватні трансферти використовуються як замітник заробітної плати, та невисокого попиту на робочу силу лише посилює стимули до міграції, яка, зі свого боку, поглиблює стагнацію регіональної економіки. Коло замикається.

Можна погодитися, що трансформація 1990-х років об'єктивно стимулювала збільшення трудової міграції як через зменшення попиту на робочу силу (структурне безробіття), так і зниження рівня заробітної плати (добровільне безробіття). Проте така версія не пояснює ані тривалості, ані амплітуди міграційних процесів. Виглядає правдоподібніше, що міграція і стагнація економіки стали само-підтримуючим процесом, коли обидва явища взаємно посилюються.

Розширені функціональні зв'язки регіональної “пастки стагнації” представлено на рис. 1. Пусковим механізмом міграційного процесу став згаданий вище трансформаційний шок. Абстрагуючись від соціальних та психологічних пояснень, дещо спрощено можна прийняти, що міграція не мала дієвих альтернатив. Цілком логічно, що збільшення кількості працюючих за кордоном потягнуло за собою збільшення приватних трансфертів. Зі свого боку, це мало три основних наслідки, які важливі для формування регіональної “пастки стагнації”:

- 1) подорожчання нерухомості;
- 2) стимулювання сфери послуг;
- 3) мотиваційні зміни.

Без надходжень від працюючих за кордоном важко уявити карколомне подорожчання нерухомості, яким відрізняються західні області України. Надалі “розігрів” ринку нерухомості лише посилює стимули до міграції, адже вищі кошти придбання житла вимагають пошуку джерел доходу.

Одним із найбільш деструктивних наслідків подорожчання нерухомості виглядає “витіснення” інвестицій з промислового сектора в сферу послуг і житлового будівництва. Фактично ринок нерухомості перешкоджає акумуляції заощаджень і здешевленню кредитних ресурсів. На віддаленішу перспективу зменшення інвестицій веде до погіршення динаміки ВВП. В оптимістичному варіанті приватні трансферти використовуються для розвитку малого і середнього бізнесу та збільшення кредитних ресурсів, маючи виразне інвестиційне спрямування.

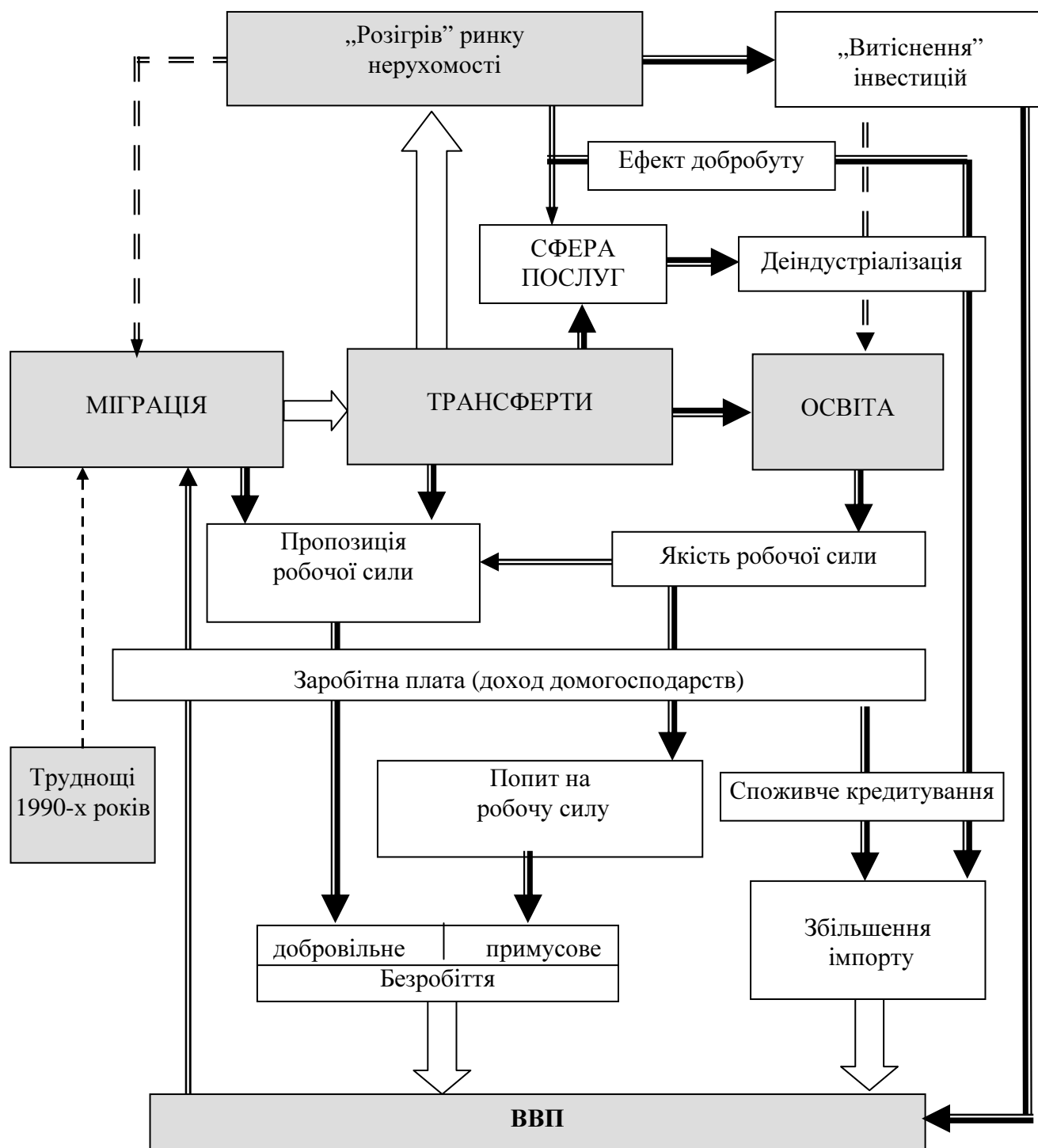

Рис. 1. Вплив міграції на економічні процеси

Природно, що міграція і приватні трансфери безпосередньо впливають на інший чинник виробництва — ринок робочої сили. Об’єктивно трудова міграція зменшує пропозицію робочої сили і таким чином підвищує рівноважне значення заробітної плати. Ефект посилюється використанням приватних

трансфертів як замітника заробітної плати — це додатково обмежує пропозицію робочої сили і підвищує заробітну плату.

Підвищення заробітної плати може мати додатковий обмежуючий вплив через зменшення попиту на гроші. Зі свого боку, це збільшує примусове безробіття. Незалежно від характеру безробіття — добровільне чи примусове, обмеження зайнятості стає чинником зменшення ВВП.

Іншим чинником гальмування динаміки ВВП виступає збільшення імпорту, яке зумовлено як безпосередньо надходженнями від працюючих за кордоном, так і очікуваннями вищого майбутнього доходу — це збільшує обсяги споживчого кредитування. Порівняно самостійним чинником збільшення попиту загалом та попиту на імпорт зокрема природно розглянути ефект добробуту, що виникає на тлі „розігріву” ринку нерухомості. З боку пропозиції джерелом збільшення імпорту стає деіндустріалізація економіки.

З функціонуванням ринку робочої сили безпосередньо пов'язаний порівняно самостійний вплив міграції і приватних трансфертів на формування людського капіталу, що здійснюється у сфері освіти. Загалом не виключено, що надходження від працюючих за кордоном сприятимуть фінансуванню освіти та підвищенню якості робочої сили. Фактично в такому разі йдеться про акумуляцію людського капіталу та стимулювання попиту на робочу силу, що безумовно нівелюватиме наведені вище негативні тенденції на ринку праці. За таких умов підвищення заробітної плати не створює підстав для зменшення попиту на робочу силу, адже відбиває підвищену продуктивність праці. Якщо приватні трансферти трансформувати в якісну освіту, одночасне підвищення заробітної плати і зайнятості природним чином знижуватиме стимули для трудової міграції.

Рекомендації для економічної політики.

Підсумкові зауваження.